

Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. habil. Jakab Éva Rozália DSc

A regionális fejlesztéspolitika intézményi jellegzetességei és súlypontjai Németországban, a Német Egység tanulságai

*A gazdaságilag elmaradottabb régiók felzárkóztatása:
szolidaritás és regionalitás az újraegyesítés utáni Németországban*

Készítette: Knoll-Csete Edit

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Tudományos vezető: Dr. Becsey Zsolt László egyetemi docens

Budapest, 2024

TARTALOMJEGYZÉK

I. Témaválasztás indoklása, a kutatás rövid összefoglalása	3
II. Az értekezés felépítése, alkalmazott tudományos módszerek, források	8
III: Az új tudományos eredmények rövid, tézisszerű összefoglalása	9
IV. Publikációk jegyzéke	14

I. Témaválasztás indoklása, a kutatás rövid összefoglalása

A disszertáció egy időszerű, továbbá hiánypótló összefoglaló, amely aktuális áttekintést ad a föderalizmus keretein belül működő német regionális támogatási struktúráról, azok jogi szabályozásáról, valamint a kivitelezésben közreműködő csatornákról. A doktori értekezés megírását, és a téma, a strukturálisan elmaradott keletnémet térségek felzárkóztatása áttekintésének időszerűségét az adja, hogy 2020. január 1. óta a német regionális támogatási rendszer átalakult, s harminc évvel az egységes Németország létrejöttét követően egységessé vált. Az addigi összes támogatási formát egységes keretbe foglalták, azaz 2019. december 31-i hatállyal a német parlament megszüntette a Szolidaritási Paktumot, és minden német régiót egységesen a *Közösségi Feladatok*¹ hatálya alá sorolt. A regionális gazdaság struktúrájának javításáról szóló törvényt (1969/2015/GRW) ennek megfelelően módosították. A transzparensabb szabályozásnak köszönhetően 2020. január 1-jétől a vállalkozások, települések, valamint a strukturálisan gyenge régiók egységesen pályázhatnak a több mint 20 szövetségi szintű programra, függetlenül attól, hogy volt keleti, vagy régi nyugati tartományokban találhatóak. A 2022-es GRW-reformnak köszönhetően a támogatások köre kiegészült, átláthatóbbá vált, a régi célokat beillesztették a klímapolitikai célok közé. A regionális fejlesztési program egységesítése, majd reformja mind az egységes elbírálás, s az egyenlő esélyek irányába történő elmozdulást jelentik. Az esélyegyenlőségek állami monitorozása az országos eltérésekről pontosabb és aktuálisabb képet ad majd 2024-es év közepén. Bár 33 év telt el a Német Egység létrejötte óta, a fejekben még mindig ott van a keleti-nyugati szemlélet, annak ellenére, hogy az időközben felnőtt Y és Z generáció számára ezek a gyökerek már nem relevánsak.

A disszertáció azt mutatja be, milyen sajátos nehézségeket kellett áthidalnia, továbbá milyen kohéziós utat járt be ez a negyven évig kettéosztottsággal sújtott ország, illetve, hogy milyen szerepet játszik a regionalitás és a szolidaritás az újraegyesítés utáni Németországban. A szövetségi támogatási programok részletezése előtt röviden ismertetésre kerülnek a német egység létrejöttének témám szempontjából fontos történelmi előzményeit, fontosabb állomásai. Ezt követően, a második fejezetben, a tartományok együttműködését garantáló grémiumok

---

¹ Gemeinschaftsaufgabe – Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur – GRW. Az 1969. október 6-án elfogadott Alkotmánymódosítást (BGB1. I S. 1861) a 2015. augusztus 31-i 269-es rendelet módosította (BGB1. I S. 1471). A támogatásra kijelölt területek a Koordinierungsausschuss der Gemeinschaftsaufgabe körébe tartoznak. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland Art 91a, b <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> 2023.01.10.

jelentőségének bemutatása következik. Úgy vélem, hogy a társadalmi rétegződés minden szintjén, így a legmagasabb, tartományi miniszterelnöki szinten folytatott párbeszéd is, a kompromisszumra törekvő vitakultúra kulcsfontosságú tényezője a társadalom szociális és gazdasági fejlődése szempontjából. A harmadik fejezetben regionális politika alapjainak összefoglalására kerül sor. A regionális politika az Európai Unióban és annak tagállamaiban ugyanis a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősítésének legfontosabb eszköze. Az összehasonlítható gazdasági deficitnek leépítését célzó, az egyenlő elbánás elvén alapuló, hatékonyan koordinált és jól célzott regionális politika egy adott ország kiegyensúlyozott fejlődésének alapfeltétele. Az ezen a területen szerzett tapasztalataimat és kutatási eredményeimet egy komplex ábra² mutatja be, amelyben több éves doktoranduszi kutatási részeredményeimet foglaltam össze.

Németország lakosainak több mint a fele, mint ahogy az a 3. fejezetben (37-38. oldal, 5. ábra) is kifejtésre került, vidéken, vidéki városokban él, a vidékfejlesztési politika ezért nagyon fontos számukra. (Az IG Metall³, a legerősebb német szakszervezet például kifejezetten harcol azért, hogy vidéken is maradjanak iskolák, kórházak, ami a lakosság vidéken tartásának egyik kulcstényezője.) Ugyanakkor nem elegendő a felülről jövő támogatásokra várni, okos városokra, okos közösségekre van szükség, akik önállóan, aktív módon szervezik meg életüket, alakítják ki jövőjüket és a helyi vállalatokkal együttműködve tevékenyen fejlesztik lakókörnyezetüket, felelősséget vállalnak régiójuk jövőjéért. Ehhez nagy segítséget jelenthetne az, ha az európai uniós források direkt formában érkezhetnének, kiegészítve a nemzeti finanszírozási lehetőségeket. A nemzeti és az európai uniós finanszírozás bürokrata útvesztőit mindenképpen le kell építeni, növelni kell az átláthatóságot, valamint a döntések gyorsaságát, továbbá egyszerűsíteni és szinkronizálni (összekapcsolni) kellene az eljárási folyamatot azért, hogy a német régiók és települések is megállhassák helyüket a globalizációs versenyben, s világpiacon is ellenállóbbak maradhassanak, kevésbé sérüljenek a korunkra oly jellemző válságokban, kihívásokban (szakképzett munkaerő hiánya, új energiaforrások kiaknázása, háború hatásai, pandémia miatti gazdasági válság, beszállítói láncok újratervezése, áremelkedések). Mindezekhez olyan keretszabályok is segítségül szolgálhatnak, amelyek lehetővé teszik a rugalmas munkavégzést, a távmunkát, fejlesztik az infrastruktúrát, támogatják a digitalizációt, továbbá a finanszírozási együttműködés modern formáit kínálják. Be kell

---

2 Az ábra aktuális változata: A német egység és a regionális felzárkóztatás társadalmi gazdasági jellegzetességei Regionalizmus, szolidaritás és párbeszéd c. publikációmban jelent meg. HISZ 2023 Évf. 14 szám 1 (humanexchange.hu)

3 <https://www.igmetall.de/politik-und-gesellschaft> 2023.09.17.

építeni a vállalati felelősségvállalást (CSR) is a fejlesztéspolitikába, például célzott támogatásokkal, ami szintén erősítheti a regionális versenyképességet és a strukturális politikát is. A visszaélések csökkentéséhez az ellenőrzéseket hatékonyabbá és gyorsabbá, indokolhatóbbá, s kevésbé bürokratikusá kell tenni.

Az egységesítésnek köszönhetően a felzárkóztatási politika 2020 óta mind a keleti tartományokat mind pedig a német átlaghoz mérten elmaradottabb nyugati régiókat is átfogja. A Szolidaritási Paktum korábbi prioritásait, azaz a határ menti régiók, az infrastruktúra fejlesztésének és a vállalatok letelepedésének támogatását, valamint a gazdaságilag gyengébb keletnémet tartományok felzárkóztatását új célok váltották fel. Előtérbe került a szénbányász régiók gazdaságszerkezetének korszerűsítése, a zöld energiaforrások kiépítése, a digitalizáció, valamint a modernizáció. A GRW keretében a projektekre évente összesen 2,5 milliárd euró (ebből az elmaradott régiók számára 1,3 milliárd euró) áll rendelkezésre. A támogatási program súlypontjai a szénfelhasználás kivezetése, a digitalizáció és a szélessávú internet kiépítése, kutatás és fejlesztés, az infrastruktúra és a közellátás javítása, a demográfiai változásokhoz való alkalmazkodás, vállalkozások támogatása és a szakemberképzés lettek. A villamosenergia-rendszer átalakításakor a szövetségi kormány korábban elsősorban a szélből és a nappól származó megújuló energiára összpontosított, azonban a zöld energiaforrások jobb kihasználása érdekében 2023 júliusában áttörésről beszélhetünk a CO₂-mentes erőművek felé vezető úton, amelynek első lépését a hidrogénstratégia⁴ megalkotása jelzi. Az alternatívák keresésében további lépést jelentenek a föld termoenergiáján alapuló alternatív fűtési energiaforrások (Wärmepumpe⁵) is, amelyek használatát 2023 őszén törvénybe is iktatták. Mindezen átalakulások mindkét országrész, minden tartomány, továbbá minden lakos közös erőfeszítéseit, valamint megértését követelik meg. A legutóbbi. 2021. szeptember 26-án rendezett parlamenti választások felhívták a figyelmet arra, hogy nemcsak a gazdasági fejlettségben és a munkalehetőségek terén térnek el a régi és új tartományok, a társadalom továbbra is megosztott, azaz politikailag is jelentős eltérések vannak az egyes országrészek

---

4 A zöld hidrogén rugalmas energiaforrás, amely létfontosságú eleme lehet az energiarendszer átalakításának és új piacokat nyithat meg a német vállalatok számára.

https://www.bmbf.de/bmbf/de/forschung/energiewende-und-nachhaltiges-wirtschaften/nationale-wasserstoffstrategie/nationale-wasserstoffstrategie_node.html 2023.09.21.

5 Törvény az energiatakarékosságról és a megújuló energia felhasználásáról. Az épületek hűtését és fűtését szolgáló energia (Épületenergetikai törvény – GEG), amelyet 2023. október 16-án módosítottak, 2024-től hatályos. "Gebäudeenergiegesetz vom 8. August 2020 (BGBl. I S. 1728), das durch Artikel 1 des Gesetzes vom 16. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 280) geändert worden ist".

<https://www.gesetze-im-internet.de/geg/GEG.pdf> 2023.10.1.

között. Ez utóbbi jelenséget a dolgozat második felében tárom fel és részletezem, amelynek során közvélemény-kutatásokat mutatok be, illetve elemzem a keletnémet privatizáció során elkövetett népszerűtlen és sokak által elhibázottnak tartott lépéseket. Doktori értekezésem legvégén szólok a kétoldalú, magyar-német kapcsolatokról is, amelynek egyik mozgatórugójaként kínálkozik a tartományokkal való együttműködések bővítése, újraaktivizálása.

Németország 33 éve újra egységes, a 2022-es ünnepek mottója az együttesen növekedni, (Zusammenwachsen) volt, míg 2023-ban a távlatokat nyitni, a jövőt meghódítani (Horizonte öffnen, Zukunft erobern) célok kerültek a középpontba. A 2023-as felmérések⁶ szerint az emberek a keleti tartományokban még mindig másodosztályúnak érzik magukat. (A nyugatiak 20 százaléka is igennel válaszolt arra a kérdésre, hogy a keletieket másodosztályúként kezelik.) 2023 eseménydús év volt a németországi regionális gazdasági és strukturális politika számára. A „Regionális gazdasági szerkezet javítása” (GRW, Közösségi Feladatok) elnevezésű egységes támogatási program újabb, 2022-es átfogó reformja keretében a szövetségi kormány és tartományi kormányok a GRW átmeneti bővítéséről döntöttek a „kistámogatások” szövetségi szabályozásának (Bundesregelung Kleinbeihilfen 18.08.2022) átalakításáról szóló rendelet alapján. Ez azt jelenti, hogy a GRW-keretében olyan beruházások is kezdeményezhetőek, amik a klímasemleges gazdálkodásra való átálláshoz szükséges berendezések vagy kulcselemek gyártását teszik lehetővé. A koordinációs keret további kiigazításai, a finanszírozási követelmények és az általános csoportmentességi rendelet módosításából eredő változások, valamint az egyes, a finanszírozás további kiterjesztését szolgáló rendelkezései a GRW koordinációs bizottságának jóváhagyását követően, a tervek szerint 2024. január 1-jén léptek hatályba. A regionális politikára szánt összeg a kormány megszorító intézkedései (szubvenciók csökkentése) ellenére sem került rövidítésre. A 2023-as 99,98%-os GRW forrásfelhasználás azt mutatja, hogy nagy szükség van a régiók potenciálját erősítő és a helyi átalakulást gyorsító beruházási támogatásokra. Ez a majdnem százszázalékos arány azt is alátámasztja, hogy a tartományi kormányok, valamint a szövetségi kormány által a költségvetés végrehajtásának javítása érdekében hozott intézkedéseinek látható hatásai vannak.

2023-ban előrelépés történt a szövetségi kormány első egyenértékűségi jelentésének⁷ kidolgozása és a strukturálisan gyenge régiók teljes német finanszírozási rendszerének

---

⁶ A felméréseket részletesen a XIII. fejezetben ismertetem.

⁷ Gleichwertigkeitsbericht. Egyenlő életkörülmények, közérdekű szolgáltatások, szerkezetváltás (Gleichwertige Lebensverhältnisse, Daseinsvorsorge, Strukturwandel) A városi és vidéki területeken a jó életkörülmények alapját a hatékonyan aktív önkormányzatok képezik, amelyek nagyfokú helyi választási szabadsággal,

továbbfejlesztése terén is. Kiemelendő ennek kapcsán a németországi egyenértékű (azonos) életkörülményekről szóló lakossági felmérés, amelyet a Verian kutatóintézet a Prognos és a Berlini Népesedési és Fejlesztési Intézet közreműködésével a szövetségi kormány megbízásából végzett el. Az 2023. december 27-én zárult felmérés célja, hogy jobban megértse, hogyan élik meg és értékelik az emberek Németországban a régiójuk mindennapi életét, például a munkalehetőségeket, a közlekedési lehetőségeket, az egészségügyi ellátást vagy a lakhatást. Több mint 30 000 állampolgár vett részt a felmérésben, amelynek eredményei, számos más, az egyenértékű németországi életkörülmények helyzetéről szóló elemzésekkel együtt bekerülnek a 2024-es, első egyenértékűségi jelentésbe. 2023 másik fénypontja a regionális politika alakításáról szóló éves konferencia első alkalommal történt megrendezése Rostockban, amelynek házigazdája, Mecklenburg-Elöpomeránia volt. A szövetségi gazdasági és klímavédelmi minisztérium (BMWK) regionális főosztálya adatai szerint az éves konferenciáról szóló visszajelzések azt mutatják, hogy a felmérésben résztvevők mintegy 90%-a elégedett volt az új formátumban történő párbeszéd napirendjével, a konferencia előadóival és a régióban aktív vállalkozások kiválasztásával, illetve azok meglátogatásával.

„A német egység és az európai egység ugyanazon érem két különböző oldala. Kohl volt kancellár szerint a „német egységnek mindenekelőtt a német nép szabadságát kell megvalósítania”⁸. Németország története elválaszthatatlan az egységes Európa történelmétől, két országrészének kohéziója egyben a kettéválasztott Európa összenövését is szimbolizálja.” Aktuálisan a német egységpolitika abból indul ki, hogy a két országrész felzárkózása, összenövése sikeresen előre haladt, így jelenleg a covid utáni regeneráció, az energiaválság, az élelmiszerválság, a klímaválság, a munkaerőhiány, a migráció kezelése, az orosz-ukrán háború, a beszállítórendszerek újragondolása, az energiaszektor strukturális átalakítása állnak a középpontban az „Új remény” – „Neue Hoffnung” -, valamint a „Lépést tartani az idővel”⁹- „Mit der Zeit gehen” - jegyében. Ugyanakkor a 2022-es német egység napja alkalmából készített INSA-felmérés¹⁰ szerint a németek többsége nem tartja sikeresnek az egységesülési folyamatot. A megkérdezett nyugatnémetek 47 százaléka, illetve a keletnémetek 56 százaléka

---

megbízható közszolgáltatásokkal, erős gazdasággal és elkötelezett civil társadalommal rendelkeznek. Ezért fontos, hogy aktív strukturális és regionális politika kertében a strukturálisan gyenge régiók konkrét támogatást kapjanak – s hogy megteremtődjenek az egyenlő életkörülmények. (Robert Habeck, gazdasági és klímavédelmi miniszter)

8 „Die deutsche Einheit und die europäische Einigung sind zwei Seiten ein und derselben Medaille. “Helmut Kohl, volt német kancellár (1930.04.03.-16.06.2017) <https://www.bundesstiftung-helmut-kohl.de> 2023.09.15.

9 “Mit der Zeit gehen” – Robert Habeck, német szövetségi gazdasági és klímavédelmi miniszter, Rostock, 2023. szeptember 13., Regionális Konferencia

10 <https://www.insa-consulere.de> 2023.10.03.

elégedetlen. Csupán 44 százaléknyi nyugatnémet és 33 százaléknyi keletnémet beszél sikeres egységről. Az elhangzott kritikák ellenére Németország még mindig vonzó befektetői környezet, nem olcsó, és nem is kíván az lenni, inkább minőségi hátteret, infrastruktúrát kínál.¹¹ Doktori értekezésemben ezt a harminchárom éves kohéziós folyamatot vizsgálom meg, illetve elemzem, különös hangsúlyt helyezve a regionális politika eszközrendszerére, valamint a két Németországban párhuzamosan lezajlott támogatási programokra, továbbá a regionalitást, a tartományok közötti párbeszédet garantáló, a föderalizmus alapjait jelentő intézményekre, illetve a szolidaritásra.

II. Az értekezés felépítése, alkalmazott tudományos módszerek, források

Kutatási területem magába foglalja a jogi szabályozási kérdéseket, közgazdasági irányelveket és a gazdasági folyamatokat, a környezetvédelmet és energiajogot, munkajogot és szociális-jogi kérdéseket, a szociálpolitikát és minden olyan morális-etikai felvetést, amelyek az elosztások igazságosságát és hatékonyságát célozzák. A tudományos-leíró, illetve történeti módszer mellett empirikus, valamint jogi-összehasonlító módszerrel vettem górcső alá a folyamatokat és a támogatások intézményi-jogi szabályozását, a kompetencia és hatásköri megosztásokat.

Kutatásomhoz készítettem egy kérdőíves felmérést, amelyet 2021. október 3-án küldtem el a berlini tartományi képviselőknek. Célom a Szolidaritási Paktum hatékonyságának értékelése volt, kérdéseim között szerepelt például, hogy mennyire eredményesnek, szükségszerűnek tartották a szolidaritási paktumot, mit gondolnak a paktum megszüntetéséről és a támogatások egységessé tételéről, szerintük a paktum mennyire javította a keletnémet tartományok esélyeit. Elégedettek-e a néha lassú és túlbürokratizált decentralizált elosztással, amely a szubszidiaritást szolgálja, illetve jobban megfelel a helyi sajátosságoknak, vagy a centralizált elosztást tartanának-e eredményesebbnek? A kérdőíves kutatás eredményeit a XIII. fejezet foglalja össze.

További primer, illetve szekunder adatgyűjtésként, a disszertáció témájának feldolgozásához interjúkat készítettem a német külügyminisztériumban, illetve a német Szövetségi Gazdasági és Klímavédelmi Minisztérium (BMWK) illetékes vezetőivel, szakemberekkel, a Germanwatch e.V. szakértőivel, volt kormányhivatalnokokkal, az amerikai fejlesztési ügynökség Rostocki

---

¹¹ Michael Kellner, a német gazdasági és klímavédelmi minisztérium parlamenti államtitkára, Rostock, 2023. 09.13.

konferenciára érkezett igazgatójával, részt vettem szakmai konferenciákon, figyelemmel kísértem a témában készült doktori értekezéseket, műhelyvitákat, doktori védéseket. A BMWK rendszeresen meghívott regionális politikáról szóló tanácskozásokra, ahol a német kormány keleti tartományokért felelős megbízottja, a gazdasági miniszter és illetékes államtitkárok, igazgatók, főosztályvezetők, tartományi képviselők vettek részt (Berlin, Rostock). Párbeszédet, beszélgetéseket folytattam, illetve feldolgoztam a kor szemtanúinak megjelent írásait, beszédjeit.

A deduktív módszertanból kiindulva olyan, a témában releváns mélyebb elméleti fogalmakat igyekeztem elemezni, mint a szolidaritás és annak szintjei, a szubszidiaritás, a föderalizmus, a keletnémet állami vagyon sorsának jogi oldalról történő rendezése, a versenypolitika és azon belül az állami támogatáspolitikák szerepe, különösen ezen politikák alkalmazása a covid válság idején. Magyar szempontból is figyelemre méltó lehet a keletnémet állami vagyon sorsának vizsgálata, valamint a tartományokhoz fűződő magyar kapcsolatok elemzése, s a fejlesztésre vonatkozó javaslatok.

III. Az új tudományos eredmények tézisszerű összefoglalása, azok hasznosítási lehetőségei

Első hipotézisem, az volt, hogy a föderalista pénzelosztás jobban szolgálja a szubszidiaritás elvét, mint a központi regionális támogatások, azaz a föderalizmus előnyei láthatóak, ugyanakkor annak hatékonysága érdekében szükség van a bürokrácia csökkentésére. A strukturálisan átalakuló régiók támogatása a modernizáció és a környezetvédelem céljait kell, hogy szolgálja. A jövőbeli német regionális politika szerepét össze kell hangolni a mindenkori globális kihívásokkal.

A hipotézisre adott válaszként aláhúzható, hogy a föderalizmusból eredő előnyök ugyan megerősítik a szubszidiaritást, mint problémamegoldó szintet, de sokszor a bürokrácia burjánzásához vezetnek és a struktúrák megkettőződését okozhatják. Problémát okozhat például, hogy a támogatási pénzekhez való eljutáshoz a pályázati honlapok még nincsenek teljesen összekapcsolva, különböznek, a döntéshozatal lassú. Ugyanakkor a föderalizmus és annak alkotmányos biztosítékai az alapkövei a hatékony regionális fejlesztéseknek, illetve a tartományok hatékony együttműködésének. A német középtávú gazdaság- és társadalompolitikai célkitűzések prioritása a klímavédelem, ezzel összhangban történnek meg a törvényhozás lépései és a regionális támogatások elosztásának alapjául szolgáló feltételek

alakítása, valamint a digitalizáció. Ehhez kiegészítésként kapcsolódnak az európai uniós célok - közte az új COVID helyreállítási alap és más források, amelyek kiegészítik a hazai lehetőségeket.

A pandémia negatív gazdasági hatásait kiküszöbölendő, az Európai Bizottság átmenetileg jóváhagyta a stratégiai cégek máskor tiltott állami támogatását, de ez a lehetőség most már befejeződött. Minden tagállam más-más jellegű/ háttérű vállalatot-projektet-prioritást finanszírozott, így nehéz összehasonlítani, hogy mely cégek kerültek ezzel előnyösebb helyzetbe. Sajnos a támogatások nem érintették az egészségügyi szektort Németországban (egyébként például Magyarországon sem), így kórházbezárásoknak, leépítéseknek, valamint orvoshiánynak lehetünk tanui.

Második tézisem az volt, hogy a saját forrásokból történő támogatások nem feltétlenül hatékonyabbak, mint az európai uniós forrásokból érkező strukturális támogatások. Egyes régiók, illetve városok támogatása sokszor nincs jelentős hatással a szomszéd régió fejlődésére, ezért összefogásra, közös programokra van szükség. A regionális infrastrukturális beruházások támogatása fontos. A határokat átlépő uniós programok jelentősége (pl. Interreg) nem szabad, hogy háttérbe kerüljön. Ugyanakkor nem jellemző, hogy a régiók, illetve a települések együtt pályáznának. Sajnálatos ezért, hogy az Interreg keretét az aktuális hétéves EU-költségvetésben más közösségi politikák javára lecsökkentették. Bár az EU projektek utólagos finanszírozásúak, mégis előfordulnak visszaélések, nemcsak az új tagállamokban, hanem pl. Németországban is. Az OLAF egyre fontosabb szerepet kap a tagállamokban, ugyanakkor elengedhetetlen a pénzek felhasználásának hatékonyabb ellenőrzése.

Tézisem igazolásaként rámutattam, hogy amennyiben a közvetlen finanszírozási javaslat (N. Nienass európai parlamenti képviselő elképzelése) elegendő támogatóra talál az Európai Parlamentben, az Európai Bizottságban és a Tanácsban, akkor létrejöhet bizonyos projektek közvetlen finanszírozása a közösségek, városok és régiók, valamint az EU között. Gondot okozhat, valamint további kidolgozást-átgondolást igényel például az alsóbb szint szakértelme-szakapparátusa, illetve a garancia biztosítási lehetőségek kiépítése a visszafizetésre szabálytalanság vagy rendellenesség esetén. Ez hatékonyan szolgálná a bürokrácia leépítésére tett francia-német javaslat megvalósítását is, átláthatóbbá tenné a finanszírozást, gyorsítaná az ügyintézését.

Az OLAF vizsgálatairól készült jelentések ajánló jellegűek, a tagállamoknak törvénybe kell iktatnia azok alkalmazását. A nemrégiben alakult Európai Ügyészség szerepe a csalások

kivizsgálásában kiemelhető. A támogatások felhasználásának ellenőrzésére szükség van, de ezen a területen is növelni kell a hatékonyságot, az átláthatóságot, valamint csökkenteni kell a bürokráciát. Ezt a folyamatot segíthetnék az Európai Számvevőszék által készített eredményelemzések.

Harmadik hipotézisem az volt, hogy a hatályos szabályozások a törvényhozók szerint megakadályozzák a rivalizálást a támogatott területek között, hiszen a Közösségi Feladatok nevű eszköz forrása egyaránt vonatkozik elmaradottabb keleti és nyugati pályázókra. Ez a feltételezés helyes, hiszen fontos aláhúzni, hogy a Szolidaritási Paktum megszüntetése és a strukturálisan gyenge régiók támogatásának egységesítése helyes döntés volt, a látványos felzárkózási kettősség megszűnt. Ugyanakkor továbbra is szükség van a volt keleti tartományok kiemelt infrastrukturális, telephely-erősítő támogatására, esetleg egy úgynevezett Szolidaritási Paktum III-ra. A keletnémet tartományok további kiemelt figyelmet igényelnek, mert a gazdaságilag erős vállalatok továbbra sem költöztetik át központjaikat a keleti régiókba, kevés az ottani menedzser.

Mint korábban írtam, a Szolidaritási Paktum megszűnt, a támogatásokat egységesen egy csatornába, a 'Közösségi Feladatok' keretei közé terelték. A keleti tartományok különleges bánásmódja ezzel befejeződött. A választóvonal inkább a város-vidék és nem Kelet-Nyugat közé vonható, ugyanakkor helyes az a kormányzati döntés, amely 20 kimagasló beruházási projekt keleti tartományokba való telepítését célozta. Ennek hosszútávú hatásaként újra kialakulhat a keleti régiókban is a saját kutatóbázis, a kompetens menedzsment, illetve a regionális fejlesztésekben hatalmas szerepet játszó vállalati központok.

A szolidaritási járulékból befolyó pénz nem címkézett és bármilyen kiadásokra felhasználható, tekintettel az ukrajnai háborús helyzetre és a covid regenerációra fontos kiegészítő forrás, de megítélésem szerint, meg kellene határozni, hogy mire lehessen elkölteni (pl. korszerűsítés, energiahatékonyság, közlekedésfejlesztés, digitalizáció). A szolidaritási járulékot a válságokra való tekintettel továbbra sem szüntették meg, a befolyt bevételek azonban nem célhoz kötöttek, bármire felhasználhatóak, ezért az Alkotmánybíróság elutasította a felhasználási kööttségre utaló kereseteket. Miután a szolidaritásnak sok formája van, és jelenleg a pandémia, valamint a háborús hatások, továbbá a gazdasági recesszió miatt több területen is szükség van rá, ezért a járulék fenntartása indokolható. Különadó jellegű forrás, a kérdés inkább az, hogy mennyire hatékonyan használják fel ezt a nem állandó bevételi forrást jövőorientált kohéziós célokra.

A keletnémet privatizációban leginkább a cégek bezárása volt a cél, nem a megtartásuk, a nyugatnémetek piacot bővítettek termékeik számára, a keletnémetek kimaradtak a privatizációból. A keletnémet vagyont fillérekért árusították ki, tulajdonképpen kizárták a keletnémet polgárokat a magánosításból. Ennek a mai napig hatásai vannak. Az egyoldalú privatizáció és annak politikusok által való vezérlése nem volt szerencsés, ezt jelezte a privatizációt lefolytató menedzser elleni merénylet is.

Ezt a tézist igazolja az a tény, hogy a keletnémet vagyon kiárúsítása nagyvállalatok bezárásához, a munkanélküliség növekedéséhez vezetett. Azonban jelenleg tanúi lehetünk olyan keletnémet vállalkozásoknak is, akik helyi menedzsmenttel és a helyi lehetőségek kiaknázásával sikertörténeteknek számítanak. Ugyanakkor azt csak hosszútávon lehet majd megválaszolni, hogy mindez ki tud-e terjedni a gazdaság és az intézményrendszer további elemeire is, s hogy ez mennyire sikeresen járul hozzá a keletnémet elitképződéshez. Ehhez a kérdéskörhöz szervesen kapcsolódik a volt szocialista országok európai szintű és hatáskörű elitjének kibontakoztatása.

A regionális támogatásokat nem lehet egységesíteni, figyelembe kell venni az adott térségek fejlettségi szintjét, továbbá ott ösztönözni a beruházásokat, ahol szükséges. A keleti régiók elitjét is be kell vonni a döntésekbe. Országos szintű fejlesztésekre van szükség, mert ahol kiváló az infrastruktúra, oda települnek a cégek. Az energiatermelői beruházások telephelyének kiválasztásakor preferálni kell az elmaradottabb régiókat. Egy konkrét példa, a Lausitz, amely korábban egy prosperáló régió volt, de a szénbányászat leépítése, a munkahelyek megszüntetése a fiatal korosztály elvándorlását eredményezte, ezért szükség volna alternatív munkahelyek, valamint digitális és rugalmas foglalkoztatási lehetőségek létrehozására, további zöld-beruházásra is.

Ezen tézisére adott válaszként elmondható, hogy a támogatások egységesítése szükségszerű volt ahhoz, hogy végre megszűnjön a keleti-nyugati fejlesztések közötti megkülönböztetés. Ugyanakkor továbbra is fontos a kiemelt befektetések ösztönzése és az infrastruktúra fejlesztés a keleti tartományokban. A regionális politika közös alakításához széleskörű nemzeti konzultációt indítottak útjára, amelynek első állomása a 2023-as rostocki regionális konferencia volt. Az évente hol keleten hol egy nyugati városban megrendezésre kerülő rendezvényen miniszteri szinten képviselteti magát a kormány, a tanácskozásokon a települések-járások vezetői, regionális szakemberek, tartományi és állami kormányhivatalnokok, helyi vállalatok

és vállalkozások vezetői, kutatóintézetek kutatói vesznek részt, cserélnek eszmét, s közösen jelölik ki a továbblépés lehetőségeit.

Megállapítások a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésére:

A tartományokkal folytatott magyar-német kooperáció földrajzilag nagyon egyenlőtlen – három nagy nyugati tartományra szorítkozik a kereskedelem zöme -, ugyanakkor mindkét félnek az érdeke, hiszen a lehetőségek végtelenek, és mindenképpen további kiaknázásra javasoltak.

A magyar gazdasági diplomáciának – többek között a berlini nagykövetség, továbbá a müncheni, stuttgarti és düsseldorfi főkonzulátus gazdaságdiplomáciai tevékenysége révén, a magyarországi befektetési keretfeltételeinek - köszönhetően - többek között - a Nemzeti Együttműködés Rendszeréből adódó egyes, az informatív kapcsolatokban és a német médiában nagy hangsúlyt kapott vitatott helyzetek ellenére - meg kell találnia a jövőben is a járható közös utakat, fel kell térképeznie a közös projektlehetőségeket, kihasználva a német föderációs berendezkedésből adódó előnyöket; mindezzel előmozdítva a kétoldalú, magyar-német tartományi kapcsolatok fejlődését a szövetségi kormánnyal folytatott kapcsolatokkal párhuzamosan, illetve kiegészítéseként, esetleges helyettesítéseként. A megfelelő kezdeményezések kidolgozására és az egyes partnerek elé való terjesztésére kiváló alkalmat jelentett volna a magyar-nyugatnémet diplomáciai kapcsolatok felvételének 2023. decemberében esedékes 50. évfordulója, ugyanakkor további lehetőségeket kínálhat a határnyitás, a páneurópai piknik 2024-es 25. évfordulója., illetve a német egység 2025-ben esedékes 35. évfordulója.

A három, a magyar kapcsolatokban meghatározó jelentőségű tartomány, nevezetesen Bajorországon, Baden-Württemberg és Észak-Rajna-Vesztfália mellett, - a teljesség igénye nélkül – nagy lehetőség kínálkozik többek között Alsó-Szászországban, Hessenben, Rajnavidék-Pfalzban, Szászországban, valamint a Magyarországon önálló képviselőt fenntartó Hamburgban is. Fontos, hogy az együttműködés a közúti járműgyártásban kialakított keretek és formák fenntartása mellett kiterjedjen olyan más területekre is, mint a progresszív gazdasági ágazatok, a digitalizáció, az energiahatékonyság javítása és a megújuló energiák termelése, s az ezekkel kapcsolatos innovációra.

Ebben nagy segítséget jelentenek olyan intézmények, mint a Német Ipari és Kereskedelmi Kamara (DIHK), valamint az egyes regionális kamarai szervezetek, továbbá a kölni IW gazdaságkutató intézet, amelyek a vállalatok széles körét szondázzák, s folyamatosan vizsgálják Németország egyes térségei, illetve tartományai aktuális gazdasági helyzetét, fejlődési várakozásait, s eredményeiket rendszeresen publikálják.

Az évente ülésező Magyar-Német Fórum tevékenységét illetően szükséges lenne, hogy azok napirendjén kapjanak helyet egyes tartományok is, illetve a speciálisan e tartományokhoz fűződő német-magyar kapcsolatok fejlesztésével összefüggő kérdések, helyi vállalatok, vállalkozók. Ez a javaslat különösképpen releváns abból a szempontból, hogy a fórum tevékenységében döntő szerepet játszanak a fiatal, általában felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók, akik hosszú távon profitálhatnak az itt szerzett ismeretekből. Ugyanígy meggondolandó a testvérvárosi kapcsolatok eredményeinek és perspektíváinak a fórum napirendjébe történő felvétele is.

A német tartományok és a magyar vármegyék, illetve a testvérvárosok közötti együttműködésben rengeteg a potenciál, meg kell keresni a közös érdekeket, közös projekteket kell létrehozni, ki kell aknázni a lehetőségeket olyan területeken, mint például a megújuló energiaforrások, energiatárolás, kutatás-fejlesztés, digitalizáció, zöld üzemanyagú autógyártás, mesterséges intelligencia, környezetvédelem, amelyek mindkét fél számára előnnyel járhatnak.

IV. Publikációk

Regulation of the distribution EU funding programs in Germany

Jog és Állam 29. szám XVI. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója 2019 ISSN 1787-0607 ISBN 978-615-5961-27-4

https://ajk.kre.hu/images/doc6/PR/Allam_es_Jog_XVI_Doktorandusz_konferencia_kotete.pdf

Growth, restructuring and employment transformation and support of coal regions in Germany

Jog és Állam 30. szám XVII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója 2020 (ISBN 978-615-5961-30-4 ISSN 1787-0607)

https://ajk.kre.hu/images/doc6/kiadvanyok/Allam_es_Jog_XVII_Doktorandusz_konferencia_30.pdf

Állami segélyezés az Európai Unióban

Tanulmánykötet a nemzetközi kapcsolatok témaköréből (Szerkesztette: Becsey Zsolt László)
ISSN 2560-0974

<https://ajk.kre.hu/index.php/945-karoli-tanulmanyok-agazdasag-es-tarsadalomtudomanyok-korebol-i.html>

Budapest, 2020 Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Vállalatok társadalmi felelősségvállalása - a fenntartható gazdaság etikus marketing stratégiája

Glossa Iuridica Különszám 2021 Vírus és etika kötet

Glossa_iuridica_2021_kulonszam.pdf (kre.hu)

A rugalmas munkavégzés németországi szabályozása

Munkaügyi Szemle 2020

<http://www.munkaugyiszemle.hu/rugalmas-munkavegzes-nemetorszagi-szabalyozasa>

A publikáció idézésre került a HVG 2020.09.10-i számában, az „Édes otthon” c. cikkben (Gyenis Ágnes)

What the world needs now is solidarity

Cambridge Open Engage

<https://www.cambridge.org/engage/coe/article-details/5f30f379c67b860019834f8f>

DOI 10.33774/coe-2020-x8442

Human solidarity – the ultimate victory of good-will, understanding, knowledge and peace

Cambridge Open Engage

DOI 10.33774/coe-2021-mp2wd

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/6071449c6cbe6f5913e36087

Control complexity: relationship instead of competitiveness

Cambridge Open Engage

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/60147de0c26008cf689c824c

DOI 10.33774/coe-2021-h1n2h

The special way of cohesion in Germany

Cambridge Open Engage

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/603e04587d53249ffa33f77e

DOI 10.33774/coe-2021-qfbmp-v2

A regionális politika története és jellegzetességei - a német szolidaritási paktum

Jog és Állam 32. szám

XIX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója 2021. március 26.

ajk.kre.hu/images/doc2021/pr/allam_es_jog_xix_doktorandusz_konferencia_34.pdf

Human solidarity – the ultimate victory of good-will, understanding, knowledge and peace

KAROLI MUNDUS (2786-2127): 1 1 pp 299-329 (2021)

ajk.kre.hu/images/doc2021/karoli_mundus/Karoli_Mundus_I.pdf

Légiközlekedési ipar - airbus se versus boeing company

Humán Innovációs Szemle

https://humanexchange.hu/site/uploads/file/HISZ_2021_1.pdf

Közös jövőnk a nemzetközi felelősség és a generációs párbeszéd

Környezetvédelmi Etika

Etika kötet (Szerkesztő: habil. Dr. Birher Nándor)

Megjelent, mint tanszéki jegyzet: 2022 szeptember

A fenntarthatóság nem csak környezetvédelem

In: Csillik, Péter; Andó, Éva; Kovács, Róbert (szerk.)

Egymillió karakter a fenntarthatóságról I. KÖTET

Budapest, Magyarország: Károli Gáspár Református Egyetem, Gazdaságtudományi,

Egészségtudományi és Szociális Kar (2023) 459 p. pp. 111-140., 30 p.

Vállalatok társadalmi felelősségvállalása

Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XXXIV.

Oktatók és hallgatók közös tanulmánykötete Budapest, 2021 Károli Gáspár Református

Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Patrocinium Kiadó

ISSN 2063-4757 ISBN 978-615-5961-54-0

dns.kre.hu/images/doc2021/pr/oktato_koos_hallgato_kozos_tanulmanykotete34.pdf

The characteristics of the aviation industry

Cambridge Open Engage

The Cambridge Open Engage Team

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/613f813242198e4dd6754490

Gazdasági jellegű bűncselekmények fejlődéstörténete magyar, németországi és Európai Unió példák alapján

Büntetőjogi Szemle

[ujbtk.hu/knoll-csete-edit-dr-varga-norbert-olvado-jegmezok-terjeszkedo-sivatagok-gazdasagi-](https://ujbtk.hu/knoll-csete-edit-dr-varga-norbert-olvado-jegmezok-terjeszkedo-sivatagok-gazdasagi-jellegu-buncselekmények-valtozasai-magyar-nemetorszag-es-europai-unios-peldak-alapjan)

[jellegu-buncselekmények-valtozasai-magyar-nemetorszag-es-europai-unios-peldak-alapjan](https://ujbtk.hu/knoll-csete-edit-dr-varga-norbert-olvado-jegmezok-terjeszkedo-sivatagok-gazdasagi-jellegu-buncselekmények-valtozasai-magyar-nemetorszag-es-europai-unios-peldak-alapjan)

A német regionális politika sajátosságai, intézményi háttere, a német egység tanulságai

Human Innovációs Szemle

humanexchange.hu/site/uploads/file/HISZ_2021_2.pdf

The background of the future oriented German regional policy beyond German unity

Cambridge Open Engage

[www.cambridge.org/engage/api-](http://www.cambridge.org/engage/api-gateway/coe/assets/orp/resource/item/62ca720b244ce0ae3742f117/original/the-background-of-the-future-oriented-german-regional-policy-beyond-german-unity.pdf)

[gateway/coe/assets/orp/resource/item/62ca720b244ce0ae3742f117/original/the-background-of-the-future-oriented-german-regional-policy-beyond-german-unity.pdf](http://www.cambridge.org/engage/api-gateway/coe/assets/orp/resource/item/62ca720b244ce0ae3742f117/original/the-background-of-the-future-oriented-german-regional-policy-beyond-german-unity.pdf)

DOI: 10.33774/coe-2022-d0b21

A keletnémet össznépi vagyon felszámolása - tervgazdaságból a piacgazdaságba

Humán Innovációs Szemle (Human Innovation Review)

HISZ 2022_2 (humanexchange.hu)

Energy management and new paradigm

Cambridge Open Engage

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/63c108bc1f125852219c39cf

New elements in the regional policy corporate social responsibility and flexible work options

Cambridge Open Engage

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/63e8deb21d2d18406359157b

Egy merénylet előzményei, a keletnémet állami vagyon magánosításának sajátos körülményei

(MJ, 2023/4., 249-253. o.) szakcikkadatbazis.hu/doc/5383867

szakcikkadatbazis.hu/Magyar_Jog/2023/4

Magyar Jog 2023. 4. szám

A német egység és a regionális felzárkóztatás társadalmi gazdasági jellegzetességei

Regionalizmus, szolidaritás és párbeszéd

Humán Innovációs Szemle (ppke.hu)

Évf. 14 szám 1 (2023)

A reprodukciós egészségturizmus aktuális kihívásai - a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos német jogszabályok

www.researchgate.net/publication/349376705_A_reprodukcios_egeszsegturizmus_aktualis_kihivasai_-a_mesterseges_megtermekenytessel_kapcsolatos_nemet_jogszabalyok

A tartományok szerepe, jelentősége a magyar-német gazdasági kapcsolatokban

Növekedes.hu

<https://novekedes.hu/mag/a-nemet-tartomanyokhoz-fuzodo-magyar-gazdasagi-kapcsolatokban-sok-meg-a-tartalek>

Magyarország és a német tartományok

Együttműködés a múltban, fejlődési lehetőségek a jövőben

Polgári Szemle 2023. december, 19. évf. 4–6. szám

<https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/222-tortenelem-tarsadalompolitika-innovacio/1304-magyarorszag-es-a-nemet-tartomanyok-egyuttmukodes-a-multban-fejlodesi-lehetosegek-a-jovoben>